

ДО ЩОДЕННИКА Д.Т.БЕРЕЗОВЦЯ

Вперше публікується польовий щоденник відомого археолога Д.Т.Березовця. Спостереження дослідника становлять певний інтерес і нині як джерело історичної та пам'яткоохоронної інформації.

Дмитро Тарасович Березовець (18 жовтня 1910 р., Новоград-Волинський - 29 травня 1970 р., Київ) - визначний український археолог, історик. Народився в родині вчителя. У 1925 році закінчив навчання у м. Бердичів і здобув фах слюсаря. З 1928 року працював вчителем у с. Сахни Ружицького району Житомирської області. Того ж року уперше взяв участь у археологічних дослідженнях, які проводилися Ф. М. Мовчанівським на Райковецькому городищі, де працював фотографом. Тоді і виник інтерес дослідника до слов'янських старожитностей. У 1931 році доля вперше привела його в м. Путивль, куди він був переведений керівництвом як викладач навчального комбінату. У місті, оспіваному в "Слові о полку Ігоревім", дослідник не полишає наукової роботи і пише краєзнавчі розвідки. Але вже наступного року його було призвано на службу до лав Червоної армії, яка на довгих 14 років відірвала вченого від улюбленої справи - археології. Після демобілізації у 1946 році у званні майора танкових військ Д. Т. Березовця приймають на роботу до Інституту археології АН УРСР.

З цього моменту починається його справжня наукова діяльність. Протягом 1947-1966 років він проводить розвідки і розкопки в околицях Путивля, досліджує поселення в ур. Стан біля с. Волинцеве, яке стало епонімною пам'яткою для слов'янської культури другої половини I тис. н. е. на Лівобережжі. Найбільш повно свої наукові погляди відносно датування культури та її ідентифікації з племенем сіверян дослідник виклав у праці "Сіверяни (перед утворенням Київської Русі)". Окрім дослідження старожитностей давніх сіверян, Дмитро Тарасович не цурався інших актуальних питань археології Східної Європи. Так, йому належить честь відкриття пізньозарубинецького поселення в ур. Трифон поблизу с. Харівка на Путивльщині та дослідження однойменного скарбу. Привертає увагу і його праця "Коли і як виник Київ", яка зберігається в науковому архіві ІА НАН України.

Другим важливим відкриттям Д. Т. Березовця стали слов'янські старожитності третьої чверті I тис. н. е. Подніпров'я. Ряд поселень, виявлених та досліджених у ході робіт загону Кременчуцько-скіфської експедиції під його керівництвом у басейні р. Тясмин, стали еталонними для виділеної пізніше пеньківської культури. Окрім поселень, протягом 1961-1963 років він дослідив також ряд могильників цього ж часу, серед яких був і могильник біля с. Андрусівка, що й досі лишається найбільш дослідженою поховальною пам'яткою пеньківської культури. Відкриті старожитності дослідник ототожнив з племенем уличів, що було ним обґрунтовано у статті "Поселення уличів на Тясміні".

Великий інтерес дослідник виявляв і до південних сусідів слов'ян - племен алаано-болгарського населення Північного Причорномор'я. Протягом 1959-1961 років він очолював Кочетокську експедицію, що працювала у басейні Сіверського Дінця, в зоні затоплення Печенізького водосховища. Стаціонарні дослідження були проведені на комплексі пам'яток біля с. Верхній Салтів, до якого входили кам'яна цитадель, великий посад середньовічного міста та катакомбний могильник.

В останні роки життя Д. Т. Березовець працював над узагальнюючою працею про стародавній Салтів, яку, на жаль, не встиг закінчити. Основні висновки, яких він дійшов, були опубліковані вже після смерті вченого у відповідному розділі третього тому колективної монографії "Археологія Української РСР" (Київ, 1975).

Останні роки життя Дмитро Тарасович тяжко хворів, давалися ознаки важке поранення, отримане на фронті, та роки концтаборів. За влучним висловом О. В. Сухобокова Д. Т. Березовець був "майстром", а це звання вище усіх наукових ступенів та щаблів службової кар'єри.

У звіті, що зберігається в науковому архіві ІА НАН України, про роботи на Путивльщині у 1947 р. вчений зазначав:

"В зв'язку з роботою Чернігівської археологічної експедиції встало питання про необхідність проведення археологічних розкопок ще в одному з міст Чернігівського князівства. Одним з таких пунктів намічалось місто Путивль, де є гарної збереженості городище, яке трактується як літописний Путивль. Автор цих рядків був відраджений до м. Путивль з метою проведення археологічних розвідок городища та його околиць".

Крім звіту, в фонді зберігається і щоденник експедиції, текст якого публікується нижче. Його написано олівцем від руки у зошиті в клітинку, загальним обсягом в 32 сторінки. В кінці щоденника стоїть підпис дослідника. Текст подано зі збереженням стилю, з незначними виправленнями відносно норм сучасного правопису. Публікується вперше.

Використана література

1. Дмитро Тарасович Березовець. Некролог // Археологія. - 1970. - Т. XXIV. - С. 231.
2. Сміленко А. Т. Сухобоков О. В. Пам'яті Дмитра Тарасовича Березовця (18. X. 1910 - 29. V. 1970 рр.) // Археологія. - 1990. - №4. - С. 107-115.
3. Юренко С. П. Життєвий та науковий подвиг (до століття від дня народження Дмитра Тарасовича Березовця) / С. П. Юренко // Путивльський краєзнавчий збірник. - Суми: Університетська книга, 2010. - Вип. 6. - С. 31.
4. Березовець Д. Т. Відчіт про розвідки на Путивльщині в 1947 році // Науковий архів Інституту археології Національної академії наук України. - 1947/30. Інв. № 1841.

Вступ, підготовка та публікація Білінського О.О.

* * *

БЕРЕЗОВЕЦЬ Д. Т.

ЩОДЕННИК АРХЕОЛОГІЧНИХ РОЗВІДОК НА ПУТИВЛЬЩИНІ У 1947 р.

27 юня 1947 г. Сегодня после обеда добрался до Путивля. Был в музее. Директор музея завтра утром уезжает в район по заданию Районного партийного комитета и о всех делах с ним придется говорить только после его возвращения т.е. не раньше 3-4 июля. Бегло осмотрел музей. Общее впечатление очень хорошее. Не ожидал в Путивле увидеть такой музей. Археологического отдела как такового нет. Есть несколько черепков неолитических, несколько топорики, несколько стрел. Славянского материала нет совсем. Людей мало-мальски разбирающихся в археологии нет. Хорош отдел Отечественной войны. Очень много материалов, характеризующих партизан и в частности отряда дважды Героя Советского Союза генерал-майора Сидора Артемовича Ковпака. Витрины оформлены по-провинциальному, плохие надписи. В музее есть много ценных книг из библиотеки отдела Миклашевского, они не переписаны, никто не знает сколько их и какие. Музей имеет все Русские Летописи, часть работ Археологических съездов.

28/VI - 47 г. С утра был на городище - "Городок". Городище расположено на высоком правом берегу р. Сейм. С восточной и западной стороны от городища проходят глубокие овраги. С севера городище отделено от ровного плато валом и рвом. Ров совершенно заплыл и еле просматривается, вал сохранился хорошо. В северо-восточной части сохранился въезд в городище. На городище до 1921 года около северного вала находилась городская тюрьма. Других построек на городище нет уже более 100 лет. К северному